

אדם גנח על המידרחה

יכי (הוא יונה בן יהודה) הוציא את ספר־שיריו ה־11 (ואולי זה ה־12).
אופייני לשיריו של יכי שהם מקבלים מימד חדש כשקוראים אותם בשנית, בצורת ספר.
"אדם גנח על המידרחה / עיניי ראו אותו / כשש לפנות ערב גנח.

"אדם נאנק / ראיתי אותו כשש ורקה / נאנק.
"אדם רתוק למידרחה / ראיתי אותו כשש ורקותיים.
"אדם רשף / פתוח / על פניו עובר ושב / המון אדם."
או נאום תמציתי:

"לוא היינו / יותר אוהבים / ופחות שונאים / המניות שלנו / היו בעליה / והבורסה בירידה."
רוב השירים בספר מוקדשים לאנשים הנערצים על יכי, ייבגני יבטושנקו (שנתן לו הקדשה, כש"ש שתו כיהר כמוסקוה). אלכסנדר פן. פול רובסון. פיט סיגר. (אין לי שירים / השירים האהבתי־מלחמה. / אין לי שירים / המרגנים רעם־מלחמה. / אין לי שירים / הזורעים ארס והרס / בפצעי הבגרות. / יש לי שירים / הקורעים / קרעים קרעים / את פני העכשיו.) מנלסון מנרלה. פיקאוס.
השיר האופייני ביותר:
"סלים / תן כף רדך / בכף ידי. / פעימות ליבך / בפעימות ליבי / רמך ברמי / ויזן הכלולות / את המיזמור / ירעים סלים."

יכי

החיה האנושית

לפני שהערודן ה־2 חזר למדרי הטיבעיים (קליפים ישנים של מארונה), הוא הספיק לשרר סרט תעודי נהדר של רסמונד מוריס. מוריס הוא האיש שכתב את הספר הקוף הערום. שבו קבע כי המין האנושי אינו עומד מעל לעולם החיות, אלא שייך אליו. לאנושות אינה אלא אישפחה אחת ממישפחות הקופים. אי־אפשר להבין את התנהגות האדם מבלי לקחת בחשבון את המורשה הביולוגית שלו, בת מאות מיליוני השנים.

כמו רוברט ארדריי המנוח, מוריס הוא מפיץ פופולארי של מדע האתולוגיה — המדע החוקר את התנהגות בעלי־החיים כדי ללמד מוד מנה על התנהגות האדם. (אתם פירושו ביונית רוח של ציבור. האתולוגיה היא התורה של עיצוב האופי) גדולי המדע הזה הם קונראד לורנץ וניקו טינברגן.

בספר ההתבוננות באדם, שימש כסיס לסרט זה, לימד מוריס שאפשר ללמוד הרבה על האדם, אם מתבוננים בו כפי שצפרים מתבוננים בציפורים. להסתכל בדרכי־התנהגותו, בתנועותיו, בי הרבה דברים שאיננו רגילים לשים אליהם לב בחיי יום־יום.

הסרט מוצא ואת בהצלחה. רואים כיצד מרכר האדם בידיים, כאלו הוא מנח על תיזמורת. רגשותיו מתבטאים בליהפסק בתנועות בלתי־מודעות.

לכל עם שפת־תנועות משלו. לפעמים גם לכל חלק של עם. במערב־איטליה, למשל, מבטאים שלילה עליידי תנועות־ראש מצד אל צד. כך עושים האשכנזים בארץ. ואילו במזרח־איטליה מבי עים את השלילה עליידי משיכת הראש אחורה. מוריס סבור כי תנועה זו מקורה ביוונים, שהתנחלו בחלק זה של איטליה בימי קדם. לי נרמה שהתנועה מקורה בתרבות הערבית. בארץ נהוגה תנועה זו אצל הערבים עד היום.

אירופים המבקשים טרמפ מרימים את האגודל כלפי מעלה. אצל עמים רבים זוהי תנועה גסה מאוד.

אשה נוגעת בראשה כמשך היום הרבה יותר פעמים מאשר הגבר. נראה שהיא זקוקה יותר לחיזוק־עצמי. במשך שינת־לילה אחת אנונה מסתובבים במיטה כארבעים פעמים.

במשך דקה אחת או שתיים התעכב הסרט על התנהגות האדם במכוניתו הפרטית. לדעת מוריס, המכונית הפרטית היא בית נייד. זוהי טריטוריה פרטית, שבה שולט בעל־המכונית. הוא מרגיש עצמו חופשי בה, ומתנהג בה גם ברחוב כאלו הוא סגור בחדרו. חבל שהסרט לא הרחיב את הדיבור על נושא זה. כי לדעתי נובעות מהכרה זו מסקנות מרחיקות־לכת. היא מסבירה את אחת התעלומות של המאה ה־20: מדוע בכלל משתמשים במכוניות פרטיות?

זהו המכשיר הבזבזני ביותר שיש בעולם. יש לו כוח הרבה יותר גדול מכפי שדרוש, יש בו מקומות בלתי־מוצללים לרוב, והמכשיר כולו מופעל רק במשך חלק קטן משעות היום. בית־חרושת שהיה משתמש בעל המכוניתו היה פושט את הרגל.

במחיר שמוציאה החברה על מכוניות פרטיות ניתן היה להתקין תחבורה ציבורית נהדרת, שהיתה ממעמיד את כל הצרכים בנחיות. (מישהו חישב ומצא שזול יותר להעמיד לרשות הציבור בעיר קטנועים או מכוניות־זוטא, שכל אדם יוכל לקחתם בכל מקום ולהשאירם בכל מקום, ולהשתמש בהם בחינם, תחת לנוע במכונית פרטית משלו.)

מדוע, אם כן, ניצחה המכונית הפרטית, שהפכה לקיללת האי גושות, מחשיתיה את הנוף, המרעילה את האטמוספירה, ההורסת את התנועה בערים וההופכת את הארץ כולה לפקק אחר גדול? מדוע קורה בתחום זה דבר הנוגד לחלוטין את עיקרי היעילות של הטכנולוגיה המודרנית?

התשובה בטובה בדבריו של מוריס: המכונית היא בית פרטי נייד. אטומבוס וש האדם שהוא מפקיר את עצמו לרשות־הרבים. בצפיפות העירונית הוא חש עצמו מאויים. הדבר נוטל מכבודו ומאוונו, ומסכן את ביטחונו העצמי. במכוניתו הוא השליט. יש לו

טריטוריה משלו. וכמו כל חיה טריטוריאליה בשיטחה, הופך הנהג במכוניתו לייצור תוקפני, ואף רצחני.

מוריס לא העז לנוגע בסרט בנושא עדין במיוחד: מהותה של הלאומנות המודרנית, שמקורה בשיבטיות האופיינית לסוגים ר־בים של בעלי־חיים בטבע. הסרט רק רמז על כך בחלקו המהמם ביותר: כאשר המצלמה חשפה בלי רחמנות את התנהגותם של חובבי־הכדורגל הבריטיים והאיטלקיים על היציעים, תוך השווי אתה להתנהגותן של חיות. הצורך להיות "אנחנו" מול "הם", הצורך בשייכות לשבט ובזות קולטיבית, תוך איום על השבט שממול, הוא בעל שורשים ביולוגיים עמוקים, שקרמו הרבה ללי דת המין האנושי.

יש בזה הרבה מוזן למחשבה. למשל: האם יכול חינוך להתגבר על רחפים ביולוגיים? האם אפשר לתעל רחפים ביולוגיים אלה לאפיקים בלתי־מימיקים? האם יש עתיד לחיה האנושית?

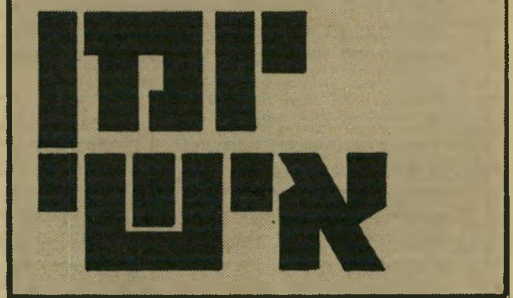
רוח מירחית

מועדון־לילה תל־אביבי בשם שירוקו חשוד בכך שאינו מרשה לצעירים בעלי חזות מיוחדת מדי להיכנס. וזה מצחיק.

כלומר, הרבר עצמו אינו מצחיק. כלל וכלל לא. אבל השם מצחיק.

שירוקו הוא שמה של הרוח החמה, המגיעה לעיתים לחופי איטליה, בדומה לחמסין שלנו. הרוח באה מצפון־אפריקה, ולכן היא, לכאורה, רוח דרומית. אבל בצפון־אפריקה באה הרוח מן המזרח, מן המזרח הגדול שהאירופים קוראים לו סהארה, שם שאינו אלא שיבוש של המילה הערבית אל־צחרה מידבר.

אורי אבנרי

המילה האיטלקית שירוקו לקוחה מן המילה הערבית שרקיה, מיוחדת. המועדון התל־אביבי הנ"ל נקרא, על כן, "רוח מירחית". שם משעשע משהו למועדון שנטען נגדו שאינו מניח למיזרחיים להיכנס.

מיקרה של טיפוס

הסיפור המתפרסם בגליון זה על הצעיר הישראלי שחלה בנפאל במחלת הטיפוס, הזכיר לי נשכחות.

הייתי בן 16 או 17, כשהליתי במחלה זו. לקיתי לפתע בחום גבוה, הומונו רופא. שמו היה דוקטור כץ, והוא היה גם בעל בית־המירקחת כפית דינגו־גורדון בתל־אביב.

הדוקטור כץ ברק אותי, ולא ידע כמה חליתי. אבי הסתכל בי ואמר: "יש לו טיפוס".

לאבי לא היתה שום השכלה רפואית, אבל הוא צדק. הוא הכיר את הכתמים האדומים האופייניים, שפשטו בכל חלקי גופי.

הדיעו לשליטנות, והשליטנות שלחו אותי לבית־החולים למחלות־מרבקות בפרדסיכץ. שכבתי שם בחום גבוה, מטושטש קצת, עד שהמשרב עבר. (החום הגבוה והטושטש העניקו למחלה את השם. טופוס, ביוונית עתיקה, פירושו עשן, עירפול.)

באירופה היתה מחלת־הטיפוס מפחידה, כמעט כמו מחלת־הדבר בימי־הביניים או האירוס בימינו. המונים מתו ממחלה זו. משום־מה לא היתה זאת מחלה מסוכנת בארץ. כמעט ולא מתו בגללה. מכיוון שהיא מדבקת באמצעות הצואה, היא נוצחה עליידי התברואה המודרנית.

המחלה אינה מכאיבה. אחרי שהחום הגבוה (40 ומשהו) התחיל לרדת, ניקשת להביא לי ערימה של גליונות פאנץ'. השבועון ההורמוריסטי הבריטי. קראתי וצחקתי, קראתי וצחקתי. זה הרגיו את שכניי — היינו כ־20 איש באולם אחד — ואחד מהם ביקש לקרוא את החומר המצחיק.

שאלתי אותו אם הוא יודע אנגלית, והוא השיב בחיוב. שאלתי אם הוא יודע אנגלית היטב, והוא אישר גם זאת.

נתיי לו גליון. הוא קרא עמוד, ועוד עמוד, ועוד עמוד. לבסוף תמה: "מה מצחיק בזה?"

היו במקום הרבה אחרות — אז עוד לא היה מחסור בהן — והמתלמדות הצעירות היו רוחצות אותי בכל בוקר, תוך שהן פוסחות על החלקים היותר אינטימיים. כולן חוץ מהאחות היהודית

הבכירה שלא היו לה מעצורים כאלה. אני זוכר עד היום את שס־החיבה שלה — מאווי (עכברונת).

פעם כיום היתה האחות הראשית הבריטית (תוארה היה "מט־רון") עוברת ממיטה למיטה, נוטלת לידיה את לוח־החום, מעיפה בו מבט חטוף, ואומרת: "אה אני רואה שמצנך הרבה יותר טוב" על אותן המילים בדיוק חזרה ליד כל מיטה.

כשחלף השלב החמור של המחלה, תקף אותי רעב עצום. הוא התבטא בתשוקה גדולה לשוקולד. ולא סתם שוקולד, אלא שר קולד־חלב מתוצרת ל־בר. המישפחה הביאה לי ערימות, ובלעתי אותן כשקיקה.

כששותרתי הביתה, הייתי עדיין חלש מאוד. נפקרתי מן העבודה (הייתי פקיד במשרד של עורך־דין) ושכבתי בכל יום על כסא־גן בשפת־הים של רחוב בו־ג'רשוב. זה היה בשיא החורף, וכך למדתי תורה ארצישראלית: גם כיום־החורף הקר ביותר, כאשר זורחת השמש אפשר להתפשט ולהשתזף. זה היה גן־עדן. ניצלתי את הזמן כדי לקרוא ספר בעל ממדי־ענק; שקיעת העערב מאת אוסוולד שפנגלר, ספר שהיתה לו השפעה עצומה על השקפתי העולם של אירופה בדור שלפניי.

התיאוריה של שפנגלר הגרמני (שנגנבה ושופצה לאחר־מכן עליידי ארנולד טוינבי הבריטי) היתה שכל תרבות נולדת, מת־בגרת מתנוונת ומתה, כמו הארם־היחיד. התרבות המערבית, שנולדה בימי הקיסר קארל הגדול (742-814) מתה בימינו. לפני מותה, היא תתאחד באימפריה עולמית, בדומה לאימפריה הרומית בסוף התרבות העתיקה. את המדינה הזאת יקימו הגרמנים. אולם בינתיים נולדת תרבות חדשה שתכבוש את העולם. תהיה זאת התרבות הרוסית.

(שפנגלר טעה בכמה פרטים קטנים. את האימפריה המערבית הקימו האמריקאים, ולא הגרמנים. והמחר אינו שייך לרוסים, אלא ליפאנים.)

הטיפוס שלקיתי בו אז היה טיפוס־הבטן, ואי־אפשר לחלות בו פעמיים. הפעם האחת מקנה חסינות לכל החיים. אבל לא לטיפוס־הבהרות, שבו לקיתי כעבור כמה שנים. וגם לא לפארטיסופוס (מחלה שאינה טיפוס כלל אך הרומה לה), שגם בה חליתי. אחרי כל הטיפוסים האלה, הסתיים פרק המחלות בחיי. לא הייתי חולה כ־40 השנים האחרונות, למגינת ליבם של רבים וטרי־בים.

אינני מתפלא על כך ששני הרופאים הנירזילנרים, שטיפלו תחילה בקיבוצניק החולה בנפאל, לא איבחנו את מחלתו. איוה רופא מערבי בימינו ראה אי־פעם מיקרה של טיפוס?

גן־עדן חורפי

האמת היא שלא נזכרתי במחלת־הטיפוס שלי רק בגלל הבחור הישראלי בנפאל. נזכרתי בה גם מפני ששכבתי השבוע על שפת־הים, ביום חורפי קריר, והשתזפתי. כמו אז.

על שפת־הים של רחוב גורדון היו פזורים כמה עשרות אנשים, רובם יתירים. מאות אלפי התושבים של תל־אביב וגושרדן אינם מעלים כלל על דעתם שאפשר לבוא לשפת־הים, להתפשט ולהשי־תזף באמצע החורף.

אין הם יודעים מה הם מחמיצים. שפת־הים היא עכשיו גן־עדן. השמש מחממת בצורה נעימה, מבלי להטריד. אין מזיעים. הים עצמו רגוע רובו מי החודש. כשצ'יץ אינו מרוגע על המצילים, אפשר לצאת חסוקה. מי שאינו חושש מפני המים שהם קרירים במיקת, יכול לשחות. נדמה שזהו אחד הסודות השמורים ביותר בארץ.

בפנוכו

עתידי האנושות במזיעור. ללא ספק. די להשוות את היפאנים הקטנים לאמריקאים הגדולים.

המדע הביזיוני כבר מיצה את כל מילחמות־החלל האפשריות. מכאן הסיקו סטיבן פיילברג וג'רנסה את המסקנה הסבירה: תחת לייצר עוד סרט ביזיוני על החלל החיצון, כדאי לחדור סוף־סוף אל החלל הפנימי. זה שבתוכנו.

וזהו העלילה: אדם מכניסים אדם לצוללת, ממוערים אותו עד לגור־דל של ראש־סיכה, ומכניסים אור

קווד

תו עליידי זריקה לתוך גופה של ארנבת, כדי לראות איך זה נראה בפנים. כמו שאומר המדען המ־טורף כרסט: החלל החיצון אינו אלא מחסן־גרוטאות ענקי. החלל המעניין ביותר הוא בתוכנו. אבל משהו משתבש, מכניסים את הצוללת לגופו של אדם, וכך חי הגנן טאק פנרלסון (רניס קווד) בתוך גופו של הזנב ג'ק פאטר (מרסין שורט), חודר לעי־ניים, לאוזניים, ללב ולריאות, ועובר הרפתקות מרתקות, המ לוות בעושר של פעלולים ותעי־לולים, כולם משעשעים למדי סרט לילדים עד גיל 80 וכמה.

קוראים לו בעברית יום במלכות. חבל. השם המקורי — חלל פנימי — מתאים הרבה יותר.

עלון־היחצנים מלמד כי בכל ארץ ניתן לסרט שם אחר. בצרפת: עצם מינורי בלתי־מוחה. בגרמניה: מסע אל תוך עצמו. באיטליה: מסע ההפתעות. בהולנד: מירדף פנימי. בשוודיה: מירדף של 24 שעות. באנגליה: בתוך ג'ק פאטר. ביפאן: זריקת ההרפתקה. וכן הלאה.

אילו שאלו אותי, הייתי קורא לסרט גם בעברית "חלל פנימי", או "חללפנים". ואולי, בפנוכו."